Brussels Studies

La revue scientifique pour les recherches sur Bruxelles
/ Het wetenschappelijk tijdschrift voor onderzoek over
Brussel / The Journal of Research on Brussels
Collection générale | 2021

Afval van de stad: nood aan een hervorming van het Brusselse afvalbeheer

Les détritius de la ville : repenser la gestion des déchets à Bruxelles

Refuse of the city: rethinking waste management in Brussels

Andrea Bortolotti

Traducteur : Annelies Verbiest (AV Translations)

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/brussels/5719>

DOI : 10.4000/brussels.5719

ISSN : 2031-0293

Éditeur

Université Saint-Louis Bruxelles

Référence électronique

Andrea Bortolotti, «Afval van de stad: nood aan een hervorming van het Brusselse afvalbeheer», *Brussels Studies* [Online], Algemene collectie, nr 160, Online op 26 septembre 2021, geraadpleegd op 06 décembre 2021. URL: <http://journals.openedition.org/brussels/5719> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/brussels.5719>

Ce document a été généré automatiquement le 6 décembre 2021.

Licence CC BY

Afval van de stad: nood aan een hervorming van het Brusselse afvalbeheer

Les détritius de la ville : repenser la gestion des déchets à Bruxelles

Refuse of the city: rethinking waste management in Brussels

Andrea Bortolotti

Traduction : Annelies Verbiest (AV Translations)

NOTE DE L'ÉDITEUR

Om de figuren in een betere resolutie te bekijken, raadpleegt u het artikel online en klikt u op “Original” onder elke figuur.

NOTE DE L'AUTEUR

Dit onderzoek werd gesteund door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Innoviris [contractnummer - RBC / 2018 EU MCW 3A3B3C3D3E] in het kader van het project “SYNCITY – Synergetic Cities for Europe”.

1. Kuregem: een “vuilniswijk”

- 1 De netheid van de straten staat hoog op de lijst van problemen die de Brusselaars aanhalen met betrekking tot hun wijk [Mincke, 2010]. De erbarmelijke staat waarin sommige stadsdelen verkeren, verbijstert niet alleen de bezoekers, maar ook de inwoners van de hoofdstad van Europa. Dat geldt vooral voor de bewoners van de zogenaamde “arme halve maan”, die wordt gevormd door de arbeiderswijken van de gemeenten Anderlecht, Molenbeek, Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node. Zij zijn al lange

tijd ontevreden over de netheid in de onmiddellijke omgeving van hun woning [BISA, z.d.]. Vuile straten verlagen de kwaliteit van de leefomgeving, hinderen de pogingen om te komen tot meer sociaal gemengde wijken en sociale cohesie, en worden zelfs in verband gebracht met ordeverstoring en criminaliteit [zie Hastings, 2007; Hastings *et al.*, 2009]. In de arbeiderswijken van Brussel komt de verwaarloosde aanblik van de openbare ruimte nog bij andere vormen van segregatie en sociale problemen, waaronder de toegang tot degelijk onderwijs en werkgelegenheid, die het gebrek aan openbare dienstverlening nog versterken [Vandermotten, 2014].

- 2 Kuregem, gelegen in de gemeente Anderlecht, is zo'n wijk die de typische kenmerken vertoont van een minder bevoorrechte stadswijk: de bevolkingsdichtheid bedraagt er het dubbele van het gewestelijk gemiddelde, de jeugdwerkloosheid ligt er 10 % hoger, de gemiddelde oppervlakte per woning bedraagt er 60 m² tegenover 74 m² op gewestelijk niveau, en 40 % van de bevolking is van buitenlandse origine – de mensen zonder verblijfsstatus en de mensen van buitenlandse origine die intussen de Belgische nationaliteit hebben verkregen dan nog niet meegerekend [BISA, Wijkmonitoring]. Net als andere arbeiderswijken in het westen van de stad draagt Kuregem nog altijd de sporen van decennialange desinvestering en politieke verwaarlozing sinds de de-industrialisering in de jaren 1970 [Kesteloot en Meert, 1999; Mistiaen *et al.*, 1995; Sacco, 2010]. De bebouwde omgeving bestaat er uit een mix van krappe woonwijken, bakstenen rijhuizen (vaak opgedeeld in appartementen), werkplaatsen, bedrijven en pakhuizen die geleidelijk aan leeg zijn komen te staan en waar nu nieuwkomers en mensen met een migratieachtergrond wonen, vaak in precaire omstandigheden.
- 3 Kuregem is van oudsher een plaats van aankomst en transitie voor migranten in Brussel, om verschillende redenen. De huurprijzen zijn er relatief laag en huurcontracten zijn er vlot te verkrijgen [Chabrol en Rozenholc, 2015]. De levendige lokale economie en het etnische ondernemerschap – gericht op de markt voor tweedehandswagens, de markt van Anderlecht, het slachthuis en de zogenaamde textieldriehoek – bieden er werk aan laaggeschoolden [Orban *et al.*, 2021]. Migrant kunnen er ook andere waardevolle sociaal-culturele punten van houvast vinden, zoals de aanwezigheid van leden van hun gemeenschap in bedrijven en verenigingen, en de toegang tot gebedshuizen. Om die redenen trekt Kuregem ook mensen uit andere wijken aan. Niettemin vestigen de meesten zich hier maar voor een korte periode, aangezien ze doorgaans verhuizen naar andere wijken met betere leefomstandigheden waar vastgoed te koop is [Grippa *et al.*, 2015; Van der Linden *et al.*, n.d.]. Er heerst bijgevolg een hoog verloop onder de lokale bevolking [Van Hamme *et al.*, 2016].
- 4 De regelmatige verhuizingen, de concentratie aan groot- en kleinhandelaars en de vele bezoekers worden door inwoners en overheidsambtenaren in meer of mindere mate aangewezen als de oorzaak van de vuilnishopen die altijd en overal in de buurt te zien zijn. Bij het ontruimen van woningen worden vaak grote stukken huisraad en meubels achtergelaten op trottoirs, kruispunten en pleinen; bedrijven ontdoen zich van grote hoeveelheden restafval, palletten, plastic kratten en allerlei verpakkingsmateriaal; bij het sleutelen aan auto's in de openbare ruimte wordt olie gemorst en puin achtergelaten; enzovoort. Daarnaast zijn er nog nalatige bewoners die de regels rond afvalverwerking niet naleven of niet kennen, en mensen van buiten de wijk die misbruik maken van de situatie en er hun vuilnis komen dumpen. De buurtbewoners geven dan ook regelmatig via sociale media en lokale kranten blijk van het gevoel dat ze in een vuilnisbelt wonen en in de steek worden gelaten door de overheid [Deffet,

2018]. Er zijn in feite twee voorstellen gedaan om het afvalprobleem aan te pakken in de wijk maar ook elders in Brussel: enerzijds meer vuilnisbakken en containers voor recycleerbaar afval op straat zetten, en anderzijds strengere controles en sancties handhaven voor wie zich niet aan de regels houdt. Vaak wordt het afvalprobleem afgedaan als een gebrek aan burgerzin bij de plaatselijke bevolking, in combinatie met een gebrekkige en nogal betuttelende vorm van controle door de plaatselijke overheid.

- 5 Omdat het mogelijk meer is dan een kwestie van controle en sancties, biedt dit artikel een interpretatie van het afvalprobleem in Brussel en een grondige analyse van de Bergensesteenweg, een belangrijke winkelstraat in Kuregem met tal van etnische restaurants, bars en groentewinkels, waar de ophoping van vuilnis grotendeels wordt toegeschreven aan die bruisende commerciële activiteit. Dit artikel focust daarom vooral op bedrijfsafval, waar sinds kort meer onderzoek naar wordt verricht in Brussel [Godart en Strale, 2019]. Het is gebaseerd op informatie die werd verzameld via documentenonderzoek en veldwerk verricht in het kader van een transdisciplinair onderzoek gedurende meer dan een jaar (tussen oktober 2019 en december 2020) door een team bestaande uit een architect/onderzoeker, twee maatschappelijk werkers met een achtergrond in de sociologie en de antropologie, en een interculturele bemiddelaar/vertaler [Dessouroux *et al.*, 2021]. Om inzicht te krijgen in de strategieën en praktijken rond afvalverwerking in deze specifieke straat, hebben we twee overheidsambtenaren en elf plaatselijke winkeliers ontmoet en geïnterviewd. Daarnaast hebben we een studiedag georganiseerd met meer dan dertig belanghebbenden, winkeliers en deskundigen, om het afvalprobleem opnieuw te definiëren en samen mogelijke oplossingen te bespreken.
- 6 Het document is als volgt gestructureerd: het volgende hoofdstuk geeft een overzicht van de literatuur over de relaties tussen de wijkcontext, het niveau van netheid en de nood aan aangepaste dienstverlening. Hoofdstuk 3 biedt een overzicht van de huidige dienstverlening en regelgeving met betrekking tot afvalinzameling in Brussel en hoe het er in de praktijk aan toegaat. In hoofdstuk 4 wordt de Bergensesteenweg onder de loep genomen, met een beschrijving van de specifieke aspecten en de individuele en geïmproviseerde oplossingen. Tot slot worden in hoofdstuk 5 mogelijke maatregelen aangereikt om de afvalproblematiek in dit specifieke stadsgebied aan te pakken, evenals ideeën om te komen tot een ruimtelijk gedifferentieerder beheer van het stedelijk afval in Brussel.

2. Arme buurt, vuile buurt

- 7 Het is een algemene vaststelling dat arme wijken het vaak moeten stellen met een slechte of ontoereikende openbare dienstverlening die niet afgestemd is op de plaatselijke uitdagingen op het vlak van zwerfafval en onderhoud van de openbare ruimte. Hoe dat komt, is niet duidelijk. In de wetenschappelijke literatuur die zicht buigt over de vraag of er sprake is van een structureel slechtere openbare dienstverlening in arme wijken (in het VK) of zwarte wijken (in de VS), wordt ervan uitgegaan dat er groepen zijn met meer middelen – geld, invloed, informatie – die de politieke besluitvorming in specifieke wijken domineren, gewoonlijk ten koste van etnisch diverse, armere en lager opgeleide groepen [Harvey, 2009; Pellow, 2002]. Een meer genuanceerd perspectief suggereert echter dat de intensiteit en concentratie van de vraag naar openbare dienstverlening (scholen, banen, sociale diensten,

straatverlichting, afvalophaling,...) het moeilijker maakt om aan de vraag in die wijken te voldoen, alle extra inspanningen en ruim voldoende middelen ten spijt [Duffy, 2000]. Een detailstudie over de straatreiniging in enkele arme wijken in het Verenigd Koninkrijk [Hastings, 2007; 2009] wijst op enkele nauw verweven fysieke en sociale kenmerken die de ontoereikende dienstverlening kunnen verklaren.

- 8 Een hoge woondichtheid, de afwezigheid van tuinen en de aanwezigheid van braakliggende terreinen en verlaten gebouwen zijn enkele van de fysieke kenmerken die de openbare netheid ondermijnen [Hastings, 2007]. De aard van de open ruimte speelt hierbij een rol, want een “niemandsland” met onduidelijke grenzen verwordt al snel tot een plaats om afval te dumpen [zie ook Yatmo *et al.*, 2013]. Wie op een kleine oppervlakte woont, heeft ook geen plaats om recycleerbaar afval of grofvuil op te slaan, waardoor de druk op de ophaaldiensten toeneemt. De geschiktheid van de recyclagesystemen voor huishoudelijk afval naargelang de locatie en de sociaal-ruimtelijke omstandigheden wordt ook besproken door Glad [2018] en Bulkeley en Gregson [2009]. Zo ligt de recyclagegraad doorgaans lager in rijhuizen en sociale woningen in binnensteden [Hellwig *et al.*, 2019].
- 9 Aangezien daar vaak mensen met een migratieachtergrond wonen, komt uit de officiële statistieken naar voren dat etnische minderheden minder recyclen dan de rest van de bevolking [Robinson *et al.*, 2013]. Bovendien hebben nieuwkomers moeite met het naleven van de regels – rond afvalverwerking, maar evengoed rond andere aspecten van het leven in de stad – omdat ze de taal vaak niet begrijpen of zelfs niet kunnen lezen [Hellwig *et al.*, 2019].
- 10 Dit sluit aan bij de demografische kenmerken vermeld door Hastings [2007], die in verband staan met complexere uitdagingen, zoals hoge werkloosheid, de concentratie van kinderen en jongeren, en lage gemiddelde inkomens. Een hogere mate van economische inactiviteit brengt immers meer dagelijkse routines in de buurt met zich mee, die resulteren in meer vuilnis, zwerfvuil en slijtage van de openbare ruimte. Een grote dichtheid van kinderen en jongeren betekent bovendien meer hangjongeren en meer “onaangenaam” afval, zoals luiers. Lagere inkomens gaan ook gepaard met de neiging om goedkopere huisraad aan te schaffen, die minder lang meegaat en dus sneller verwordt tot grofvuil. In combinatie met een lager autobezit leidt dat tot een grotere afhankelijkheid van de openbare afvalophaling.
- 11 Naast de aanpassing van de dienstverlening door publieke figuren aan te stellen als wijkmanagers, zoals in Engeland [Power, 2004], bestaat er een uitgebreide literatuur over de coproductie van openbare diensten door de betrokkenheid en participatie van non-gouvernementele belanghebbenden (individuele, verenigingen of bedrijven), wat een doeltreffende manier is gebleken om de dienstverlening aan te passen aan plaatselijke variaties en budgettaire beperkingen [Ostrom, 1996; Joshi en Moore, 2004; Mitlin, 2008]. Deze coproductie van het afvalbeheer kan verschillende vormen aannemen, gaande van het verleggen van de ophaling van de achterdeur naar de straatkant tot de integratie van informele afvalplukkers en recyclagecoöperaties in de afvalophaling [Gutberlet, 2015; Ezeudu *et al.*, 2020]. Het eerste vereist dat de bewoners hun vuilnisbakken op de stoep plaatsen op de dagen dat het afval wordt opgehaald, wat de ophalers niet alleen tijd bespaart maar waardoor er ook minder personeel moet worden ingezet voor de ophaling [Whitaker, 1980], het tweede vult de gaten op in de officiële dienstverlening en in de terugwinningscapaciteit. De mensen sensibiliseren (bv. over het beperken, sorteren en recyclen van afval) en betrekken in een

voortdurende dialoog is essentieel om inzicht te verschaffen in het systeem en de naleving van de regels in de hand te werken, maar ook om het systeem aan te passen aan de behoeften van de gebruikers [Ordoñez *et al.*, 2017, Hellwig *et al.*, 2019].

- 12 Kuregem en de Bergensesteenweg vertonen een groot aantal van de eerder genoemde sociaal-ruimtelijke kenmerken die de ondermaatse resultaten van de dienstverlening kunnen verklaren, en daarbij komt nog de bruisende handel door de centrale ligging en de goede verbinding met de openbare diensten. De vraag blijft hoe de afvalophaling en straatreiniging in Brussel georganiseerd zijn, en welke hypothesen de slechte werking ervan in Kuregem kunnen verklaren. Om hier een antwoord op te vinden, wordt in het volgende hoofdstuk een kort overzicht gegeven van de afvalregelgeving en -ophaling in Brussel. Daarbij wijzen we op het subtiel onderscheid tussen huishoudelijk afval en bedrijfsafval en op de versplintering van de verantwoordelijkheden over verschillende overheidsinstanties die betrokken zijn bij de dienstverlening, vooral in meer problematische stadsdelen.

3. Bestuur en regelgeving inzake afval in Brussel

- 13 Het Gewestelijk Agentschap voor Netheid (het GAN of Net Brussel) is belast met de ophaling van huishoudelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Net Brussel hanteert een conventioneel beheer van vast afval met periodieke afvalophaling bij de bron (via huis-aan-huisinzameling van vuilniszakken, individuele containers en stortplaatsen) met een basissysteem voor het sorteren van recycleerbaar afval en de verbranding van het resterende afval met energierugwinning. Net Brussel biedt ook een vergelijkbare betalende dienst voor bedrijven. Sinds 2013 zijn alle bedrijven immers verplicht om een contract voor afvalophaling af te sluiten met Net Brussel of een privébedrijf zoals Renewi en Veolia. Toen deze studie werd uitgevoerd, bood Net Brussel zeer concurrerende prijzen en deden de meeste kleine en middelgrote ondernemingen in de stad een beroep op deze publieke dienstverlener. In 2017 sleepte een vereniging van private afvalverwerkers Net Brussel voor de rechter, omdat het overheidsgeld zou gebruiken om de prijzen kunstmatig te verlagen op de concurrerende markt voor niet-huishoudelijk afval. De rechtbank van eerste aanleg beval bijgevolg de opschorting van de uitbetaling van een deel van de subsidies aan Net Brussel [Brusselse Hoofdstedelijke Regering, 2020], wat ertoe leidde dat de ophaling van kartonafval voor bedrijven in 2020 plots werd teruggedroefd.
- 14 Vanaf 2005 werd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geleidelijk aan de verplichting tot de gescheiden inzameling van huishoudelijk afval ingevoerd, meer bepaald van glas, papier en karton, aluminium en plastic verpakkingen en tuinafval. Restafval, papier, aluminium en plastic, en tuinafval worden gesorteerd en ingezameld in zakken met een specifieke kleur. De vuilniszakken worden de avond vóór de afvalophaling – die voor restafval tweemaal per week en voor recycleerbaar afval eenmaal per week plaatsvindt – tegen de voorgevel van de woning geplaatst. Vanaf 2013 werd de verplichting ook geleidelijk aan uitgebreid naar bedrijven, waardoor beide systemen, namelijk het huishoudelijke en het commerciële systeem, nu eigenlijk gelijk zijn. Het enige verschil in de dienstverlening van Net Brussel is dat de plastic zakken voor restafval een andere kleur hebben: huishoudelijk afval moet in een witte zak en bedrijfsafval in een roze zak. Dit onderscheid was bedoeld om beter toe te zien op het bedrijfsafval en om voor winkeliers een systeem in te voeren waarbij ze een bedrag

betalen op basis van de werkelijke hoeveelheid afval die ze hebben geproduceerd, in plaats van een vast bedrag te betalen via de belastingen zoals dat het geval is voor huishoudelijk afval. In tegenstelling tot de gewone huisvuilzakken, die makkelijk te vinden zijn in supermarkten voor een lage prijs, moeten vuilniszakken voor bedrijven op voorhand worden besteld en kunnen zij alleen worden aangekocht bij Net Brussel tegen een hogere prijs en in het aantal dat de detailhandelaars nodig schatten voor hun behoeften, zoals overeengekomen in hun contract.

- 15 Het feit dat de vuilniszakken voor alle afvalfracties dezelfde zijn behalve voor restafval, en belangrijker nog, dat de inzameling op hetzelfde ogenblik plaatsvindt voor huishoudelijk afval en bedrijfsafval (tenzij anders overeengekomen, tegen meerkosten), maakt het uiteindelijk moeilijk om te zien van wie de vuilniszakken zijn zodra ze op straat staan. Bovendien worden de vuilniszakken met huishoudelijk afval en met bedrijfsafval met elkaar vermengd tijdens de inzameling, waardoor het moeilijk is om afzonderlijke statistieken op te maken voor beide afvalstromen [Godart en Strale, 2019]. Gezien deze wanorde kunnen bedrijven hun afval heel eenvoudig in huisvuilzakken lozen, om de meerkosten te vermijden of gewoonweg omdat ze geen vuilniszakken voor bedrijfsafval meer hebben en dus contact moeten opnemen met Net Brussel om nieuwe zakken te bestellen. Dit lijkt een vaak voorkomende praktijk te zijn, die Net Brussel niet echt aanpakt, wat wordt bevestigd door de officiële statistieken over de lage recyclagepercentages bij bedrijven (21 %) in vergelijking met huishoudens (41 %). Het benadrukt ook dat er in Brussel een grote discrepantie heerst tussen de afvalagenda – met ambitieuze doelstellingen op het gebied van recyclage en preventie, zoals het afschaffen van plastic zakken voor eenmalig gebruik in het hele Gewest – en de slordige realiteit in de praktijk.
- 16 Terwijl huishoudelijk afval twee keer per week wordt opgehaald in het hele Gewest, genieten enkele zeer specifieke gebieden van een bevoorrechte status doordat het bedrijfsafval (de roze zakken) er dagelijks wordt opgehaald van maandag tot zaterdag. Deze gebieden werden bepaald op verzoek van de horeca, die stelde dat het wegens de grote klantenstroom onmogelijk was om het afval tussen de ophaalrondes op het terrein van de horecazaak te bewaren, en stemmen overeen met de kern van het oude stadscentrum en een aantal andere belangrijke handelszones in de eerste kroon. Samen vertegenwoordigen deze gebieden echter maar een minimaal deel van het hele Gewest, en ze zijn voornamelijk gelegen vlak bij de drukke wijken in het oosten van de stad [Fig.1]

Figuur 1. Locatie van Kuregem en van de gebieden met dagelijkse ophaling van het bedrijfsafval in Brussel

Bron: UrbIS; Atrium; GAN, 2019. Verder uitgewerkt door de auteur, 2020

- 17 De officiële vuilniszakken van polyethyleen met een inhoud van 30, 60 en 100 liter zijn de voornaamste middelen voor het sorteren en verzamelen van afval in Brussel, voor zowel huishoudens als bedrijven. Het gebeurt echter vaak dat de vuilniszakken hun inhoud verliezen, vooral vloeistoffen en organisch afval, aangezien ze vaak gescheurd zijn, door het gebruik of doordat mensen maar ook dieren in de zakken op zoek gaan naar voedselresten¹, wat resulteert in lekkende of overlopende zakken en zwerfvuil. Bovendien bestaat er een parallelle markt voor vuilniszakken die erg lijken op de officiële vuilniszakken maar die minder kwaliteitsvol zijn en makkelijker scheuren. Zoals een overheidsambtenaar in Anderlecht zei:
- 18 “We ondervinden vooral veel problemen met de witte zakken: ze raken gescheurd of worden door iemand opengescheurd... Het plastic is zo fijn dat ik het vuilnis zelfs kan zien liggen in de zakken. Ik sprak hierover met de leverancier van de plastic zakken van Net Brussel. Ik zei hem dat er een parallelle markt bestond. De man toonde me een officiële rol vuilniszakken en het plastic leek dikker. De straten zijn dus vuil wanneer Net Brussel is langsgekomen. De straten zijn gewoonweg vuil in plaats van schoon.”
- 19 Wat de reiniging van de straten betreft, deelt Net Brussel deze verantwoordelijkheid met andere openbare actoren en de afvaldiensten van de negentien Brusselse gemeenten op een nogal ingewikkelde manier: Net Brussel staat in voor de reiniging (de wegen schoonvegen en de vuilnisbakken leegmaken) van de hoofdwegen onder gewestelijke bevoegdheid en de plaatsen van het openbare vervoersnet (bv. bus- en tramhaltes), terwijl de gemeenten verantwoordelijk zijn voor de netheid van alle andere wegen, waaronder de verwijdering van grofvuil en sluikstort. Deze dienst wordt verleend naargelang de beschikbaarheid van de middelen, en aangezien de Brusselse

gemeenten die niet altijd kunnen garanderen, wordt de dienst vaak verleend door privébedrijven [Nassaux, 2012]. De regelmaat van de reinigingsdienst die door Net Brussel wordt verleend, verschilt naargelang de werklust, hoewel er een dagelijkse reinigingsdienst zou moeten worden verleend in drukke stadsdelen, zoals toeristische en commerciële gebieden en in de buurt van treinstations [Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2013].

- 20 Dit alles vestigt de aandacht op twee problemen die volgens ons van essentieel belang zijn in het debat over de reden waarom de afvalophaling niet optimaal is in sommige van de meest problematische stadswijken. Ten eerste maakt de onduidelijke scheiding tussen de ophaling van huishoudelijk en bedrijfsafval het moeilijker om de dienstverlening doelgericht af te stemmen op de behoeften in wijken waar de afvalophaling sowieso al onder druk staat door de grote bevolkingsdichtheid. Ten tweede bewijst de verdeling van de bevoegdheden en gespecialiseerde diensten tussen het Gewest en de gemeenten maar ook tussen de gemeenten onderling niet efficiënt te zijn om een dienst aan te bieden die in het hele Gewest gelijk verdeeld is. Door de vele verschillende afdelingen, die elk over hun eigen personeel werkzaam in specifieke geografische gebieden en sectoren beschikken en die niet altijd dezelfde agenda hebben, is het niet duidelijk bij welke van de overheidsinstanties en afvalbedrijven de verantwoordelijkheid ligt wanneer de dienstverlening moet worden aangepast in de meest problematische stadsdelen. Het gevolg is dat er zich territoriale enclaves vormen met een slechte dienstverlening. De overheidsambtenaren schikken zich daarin en schrijven het afvalprobleem vaak toe aan culturele in plaats van structurele problemen.
- 21 Tegen die achtergrond kunnen we het afvalprobleem in Kuregem begrijpen vanuit het perspectief van de “geavanceerde marginaliteit”, een begrip dat wordt gebruikt om de combinatie van neoliberale uitsluiting en stigmatisering van bepaalde stadsdelen te beschrijven in de context van de inkrimping van de welvaartsstaat in geavanceerde economieën [McFarlane en Silver, 2017; Wacquant, 2008]. Kuregem is zo’n territoriale enclave gelegen aan de rand van de gemeente Anderlecht. Een klein deel van de wijk valt onder de bevoegdheid van de naburige gemeente Molenbeek, goed voor een handvol huizen (aangezien de administratieve grens over een oude, ondergrondse waterloop is getrokken), en door de wijk loopt ook een weg (de Bergensesteenweg) die onder de bevoegdheid van het Gewest valt. Deze vele bureaucratische lagen, ook wel de typisch Belgische “administratieve lasagne” genoemd, gaat ten koste van het bestuur en het beheer. Dergelijke omstandigheden en de onduidelijke afbakening van de verantwoordelijkheid, in combinatie met het hoge verloop onder de lokale bevolking, hebben een impact op zowel de individuele afvalgewoonten als de efficiëntie van de openbare dienstverlening in dit stadsdeel.
- 22 In de volgende hoofdstukken nemen we het geval van de Bergensesteenweg in Kuregem onder de loep. We onderzoeken de houding van de gebruikers tegenover het afvalstelsel en de hypothesen die zich aandienen in de zoektocht naar een oplossing voor het afvalprobleem in deze straat.

4. Het geval van de Bergensesteenweg

- 23 Van januari tot juni 2020 hebben we in de Bergensesteenweg veldonderzoek verricht om een beter beeld te krijgen van de problemen die zich voordoen door de ophoping van vuilnis in deze specifieke straat en om na te denken over mogelijke verbeteringen

van de dienstverlening op basis van de ervaringen van eindgebruikers. De studie focust op een deel van 600 meter van de steenweg tussen de Anderlechtsepoort en het metrostation Clemenceau, dat zich kenmerkt door een concentratie van handelsactiviteiten. De Bergensesteenweg bestaat uit twee rijstroken en een rijstrook bestemd voor het openbaar vervoer, dat in beide richtingen afwisselend door de straat rijdt. Beide straatkanten zijn voorzien van onafgebroken parkeerplaatsen, hier en daar een bomenrij, smalle trottoirs en appartementsgebouwen van diverse hoogtes, met op het gelijkvloers handelsruimten en af en toe ook magazijnen en garages [Fig. 2, 3 en 4]. De Bergensesteenweg vormt een toegangspoort tot de gemeente Anderlecht en een belangrijke verkeersas van en naar het stadscentrum. De grootste markt van Brussel, die ieder weekend tot wel 100 000 bezoekers trekt, is eveneens toegankelijk via de Bergensesteenweg.

Figuur 2. De Bergensesteenweg in Kuregem vóór de afvalophaling, 9 juni 2020

Foto: Vital Marage

Figuur 3. De Bergensesteenweg in Kuregem vóór de afvalophaling, 9 juni 2020

Foto: Vital Marage

Figuur 4. De Bergensesteenweg in Kuregem

Bron: UrbIS, veldstudie door het team van Syncity, 2019. Verder uitgewerkt door de auteur, 2020

- 24 Tijdens ons veldonderzoek hebben we vooral Syrische winkeliers aangesproken, en dat om twee belangrijke redenen. Ten eerste omdat ze een vrij recente groep van nieuwkomers vertegenwoordigen, die heeft bijgedragen tot de heropleving van de handel in de Bergensesteenweg doordat een aantal ondernemersfamilies in een paar jaar tijd patisserieën, groentewinkels en restaurants hebben geopend. De laatste tijd focussen de activiteiten van de interculturele bemiddelaars van de gemeente Anderlecht vooral op de aankomst en integratie van Syriërs in de wijk. De ondersteuning van interculturele bemiddelaars is essentieel om de taalbarrière te doorbreken, aangezien nieuwkomers de twee officiële talen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, namelijk het Frans en het Nederlands, doorgaans onvoldoende machtig zijn. De tweede reden houdt verband met het feit dat zij het probleem van de ondermaatse netheid hebben aangehaald toen het onderzoeksteam polste naar hun tevredenheid over de wijk.
- 25 Dit is duidelijk geen “representatieve steekproef” van de enorme diversiteit in de wijk. Voorzichtigheid is dus geboden bij het formuleren van veralgemeningen over de afvalpraktijken in Kuregem op basis van deze kleine groep. De Syrische winkeliers produceren echter heel wat afval en vooral hun reputatie heeft te lijden onder het vele vuilnis dat zich opstapelt in de straat. Ze zijn dan ook potentiële actoren voor verandering.
- 26 Om meer inzicht te krijgen in het afvalprobleem in deze specifieke straat, gingen we ‘s ochtends vroeg, voordat het afval werd opgehaald, ter plaatse het aantal vuilniszakken tellen. Daarbij noteerden we op een kaart van de straat het aantal en type vuilniszakken en de locatie van de vuilniszakken, alsook alle andere vormen van afval (stapels manden en kartonnen dozen, oliebussen, enz.) en sluikstort. De resultaten werden verwerkt tot kaarten voor een vlotter visueel begrip van de locatie, de hoeveelheid en het type van de vuilniszakken die in de straat werden aangetroffen [Fig. 5].

Figuur 5. Voorbeelden van afvaltelling (aantal vuilniszakken) langs beide kanten van de Bergensesteenweg, met aanduiding van de locatie van de bedrijven

Steekproef van 9 juni 2020 (uitgewerkt door de auteur)

- 27 Uit de veldstudie bleek dat het overgrote deel van de vuilniszakken in de straat witte zakken met een mix van huishoudelijk afval waren, qua volume gevolgd door stapels kartonnen dozen van groot- en detailhandelaars in verpakt voedsel, alsook kratten in uiteenlopende vormen en materialen (plastic, polystyreen en hout) van groente- en visboeren. We telden weinig roze zakken (voor winkeliers) en blauwe zakken (voor plastic en aluminium), maar stelden wel vast dat alle soorten afval en af en toe grote stukken huishoudelijk afval, zoals matrassen, zetels, stoelen en koelkasten, regelmatig terugkeerden. De kaart wijst duidelijk op meer ophoping van afval in een welbepaald stuk van de straat, waar de concentratie aan winkels en de bevolkingsdichtheid groter zijn, en enkele pieken rond het centrale kruispunt van de Liverpoolstraat en de Dokter De Meersmanstraat, een zone die als een klein commercieel plein fungeert. Op basis van ons onderzoek konden we echter niet met zekerheid bepalen van wie het afval was: winkeliers, hun klanten of de bewoners.
- 28 Een terugkerend probleem met betrekking tot de afvalstromen is het tekort aan betrouwbare kwalitatieve en kwantitatieve gegevens, omdat ze gewoonweg niet voorhanden zijn of omdat ze onder het bedrijfsgeheim vallen [MacBride, 2011]. Het gebrek aan betrouwbare gegevens leidt echter tot overhaaste en niet-onderbouwde conclusies over de oorzaken van het afvalprobleem, die op hun beurt een impact hebben op de oplossingen die de beleidsmakers en besluitvormers voorstellen. Eerst haalden gemeentelijke belanghebbenden het gebrek aan vaste contracten voor afvalophaling bij winkeliers aan als belangrijkste reden voor de ophoping van vuilnis in de Bergensesteenweg. De gemeente werd nog niet zo heel lang geleden met dit probleem geconfronteerd, zoals bleek uit de controleactiviteiten van 2018 en 2019 in

samenwerking met Net Brussel om na te gaan welke winkeliers nog niet in orde waren met de administratieve verplichting. Om duidelijkheid te scheppen, hebben we interviews afgenomen met elf Syrische winkeliers, die eigenaar zijn van één slagerij, vijf restaurants, drie groentewinkels, één banketbakkerij en één voedingsspecialzaak. Een interculturele bemiddelaar van de gemeente Anderlecht nam actief deel aan de interviews en hielp met het vertalen van de vragen en antwoorden van het Arabisch naar het Frans en omgekeerd.

- 29 Uit de interviews kwam naar voren dat de meeste winkeliers een vast contract hadden afgesloten (of aan het afsluiten waren) met Net Brussel voor de ophaling van hun afval tweemaal per week, op dinsdag en vrijdag, zoals de rest van Anderlecht. De respondenten gaven echter ook verschillende interpretaties van de contracten en regelgeving inzake afvalophaling. Zo zei iemand dat die contractueel niet verplicht was om afval te sorteren. Tijdens een interview bevestigde een expert dat dit een terugkerend misverstand is bij bedrijven, aangezien Net Brussel niet veel middelen investeert in voorlichting, controle en toezicht op individueel gedrag. Toen we hiernaar vroegen, antwoordden medewerkers van Net Brussel dat het hun taak is om contracten af te sluiten en dat het de verantwoordelijkheid van de gemeenten en Leefmilieu Brussel is om toe te zien op de naleving van die contracten. Het gevolg is dat het meeste afval van de bedrijven wordt ingezameld met het restafval. De slechte afvalscheiding aan de bron gaat in theorie ten koste van de winkeliers zelf, die contractueel meer moeten betalen voor de ophaling van restafval dan voor de ophaling van recyclebaar afval (bv. plastic en organisch afval). In de praktijk ondermijnt het wijdverbreide gebruik van huisvuilzakken door winkeliers de poging om een economische incentive voor gescheiden afvalophaling in te voeren. Alleen karton wordt in grote hoeveelheden opgehaald door Net Brussel, terwijl ander recyclebaar afval (bv. frituurolie, barbecuekolen, beenderen en karkassen van slagerijen...) door gespecialiseerde privébedrijven wordt ingezameld.
- 30 Doordat ze zich ook tussen ophaalrondes moesten ontdoen van afval, namen de winkeliers hun toevlucht tot geïmproviseerde oplossingen. Zo verklaarden twee winkeliers dat ze hun bestelwagens, die voor hun winkel geparkeerd stond, gebruikten om tijdelijk vuilniszakken in te bewaren. Een andere winkelier gebruikte een mobiele container van 600 liter voor restafval. Mobiele containers worden door Net Brussel gratis verstrekt maar dienen op het bedrijfsterrein te blijven staan. In dit geval stond de container echter permanent buiten, naast de rij parkeerplaatsen. Er is geen ruimte in deze krappe benedenverdiepingen en de deuren zijn te smal voor containers. Ook is er niet veel ruimte buiten op de smalle trottoirs of op straat, waar rijdende en geparkeerde voertuigen de meeste beschikbare ruimte in beslag nemen. Het spreekt voor zich dat het geen sinecure is om een plekje voor de vuilniszakken te vinden op ophaaldagen. We troffen hele afvalbergen aan op de weinige plaatsen die de weg niet belemmerden voor voetgangers en autobestuurders, zoals boom- en verkeerseilanden. Anderzijds zagen we informeel straatmeubilair zoals metalen en houten hekken voor de afbakening van de boomeilanden tijdens ons veldonderzoek. Uiteindelijk klaagden de meeste winkeliers over de ondermaatse netheid van de straat, waarbij ze het stadsbestuur van een gebrek aan betrokkenheid beschuldigden. Allemaal waren ze het erover eens dat er een oplossing nodig was.
- 31 In het volgende en laatste hoofdstuk gaan we dieper in op twee actieterreinen die zich aandienen bij de zoektocht naar een oplossing voor het afvalprobleem in de

Bergensesteenweg. Deze voorstellen werden door het onderzoeksteam geformuleerd en tijdens een workshop met winkeliers en andere plaatselijke belanghebbenden besproken. Ze zijn vooral gericht op i) de invoering van alternatieve circuits voor inzameling en terugwinning via een fysiek platform, en ii) de verbetering van de coördinatie tussen overheidsinstanties door de aanstelling van een wijkmanager die verantwoordelijk is voor de optimalisering van de afvalophaling en straatreiniging.

5. Besluit: naar een betere afvalophaling in de Bergensesteenweg

- 32 De sociaal-ruimtelijke kenmerken van Kuregem zorgen ervoor dat de wijk gevoeliger is voor problemen die verband houden met een gebrekkige netheid. In de Bergensesteenweg heeft de vestiging van restaurants en groentewinkels op vele benedenverdiepingen in de afgelopen tien jaar geleid tot een toename van het afval. Daarnaast resulteerde de liberalisering van de markt voor bedrijfsafval in een onvolledige hervorming van de openbare dienstverlening, die tot nu toe niet efficiënt is gebleken om te voldoen aan de behoeften in meer problematische stadsdelen. Bovendien maken de bureaucratische lagen en de versnippering van de verantwoordelijkheden het moeilijker om mogelijke oplossingen te formuleren. De publieke dienstverleners hebben het gevoel dat ze het afvalprobleem niet alleen kunnen oplossen; de burgers moeten ook hun steentje bijdragen [Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2012]. Dat is begrijpelijk, en des te meer als de dienstverlening beter afgestemd zou zijn op de diversiteit van de gebruikers – of de “primaire consumptie-eenheid” zoals Bulkeley en Gregson [2008] het noemen – in Brussel en in hun geografische situatie.
- 33 Zoals Hellwig *et al.* [2019: 11] erop wezen:
- “Het recyclage- en afvalsorteringssysteem moet aan de doelgroep worden aangepast om mensen ertoe aan te zetten om eraan deel te nemen [...] Wanneer het systeem verder wordt aangepast om het ondanks de culturele diversiteit inclusief te maken, lijkt het inzichtelijk om bij te leren van mensen die zich hebben aangepast aan afvalsystemen, want zij kunnen met hun ervaringen en zienswijzen bijdragen tot dergelijke initiatieven.”
- 34 Hoewel een geslaagd stedelijk afvalbeheer afhangt van het vermogen van de ophaaldienst om in overeenstemming te zijn met en een drijfveer te zijn voor individuele gedragingen [UN Habitat, 2010], maakt wat tot nu toe gezegd is pijnlijk duidelijk dat er op dat vlak maar weinig animo bestaat, gezien de schaarse of minimale communicatie met de eindgebruikers en het gebrek aan coördinatie tussen de verschillende belanghebbenden (publieke en private afvalinzamelaars, regelgevende instanties en afvalproducenten).
- 35 Tegen die achtergrond lijken twee maatregelen meer geschikt om de huidige situatie in de Bergensesteenweg op te lossen. Ten eerste moet recycleerbaar afval beter worden gescheiden aan de bron, dus door de winkeliers, om de druk op de gewone afvalophaling te verminderen. Dit vereist een aanpassing op het gebied van ruimte. Aangezien een gescheiden ophaling ruimte vergt, waaraan een tekort is zowel binnen als buiten, zou het een optie kunnen zijn om een collectief ophaalpunt in te richten in een specifieke dienstruimte in of in de buurt van de Bergensesteenweg. Deze mogelijkheid werd onderzocht en in de praktijk omgezet voor een andere winkelstraat

in Brussel door een consortium van gewestelijke actoren, het comité van plaatselijke winkeliers en de gemeente, dat zowel de menselijke middelen als de ruimte voor de afvalopslag verschafte, waardoor individuele contracten met Net Brussel konden worden gecollectiviseerd². De mogelijkheid van één ophaalpunt in een afgesloten, gecontroleerde ruimte, die alleen toegankelijk is voor degenen die een contract tekenen, wordt toegejuicht door Net Brussel en kan de winkeliers een kleine besparing opleveren. Het zou wel de betrokkenheid van de gemeente vereisen. In het geval van de Bergensesteenweg zou de gemeente geldelijke middelen moeten verstrekken om een ruimte te huren en mogelijk ook om een parallelle ophaaldienst op te richten. Er zijn heel wat tegenargumenten, zoals het gebrek aan bereidheid bij de gemeente om er nog afvalbeheertaken bij te nemen buiten haar bevoegdheden en in concurrentie met privébedrijven.

- 36 Enerzijds zou zo'n oplossing komaf maken met het teveel aan bedrijfsafval tussen ophaalrondes, zonder dat er een dure, dagelijkse ophaaldienst moet worden geregeld voor de winkeliers in de Bergensesteenweg. Anderzijds zou er op die manier een initieel onderscheid kunnen worden gemaakt tussen huishoudelijk afval en bedrijfsafval en zouden er verdere maatregelen kunnen worden genomen om de straatreiniging in het algemeen te verbeteren.
- 37 De tweede optie houdt verband met de hypothese van de aanstelling van een "wijkmanager", die een breder beeld zou hebben van een waaier aan kwesties van algemeen belang, zoals veiligheid, onderhoud van openbare ruimten, straatreiniging en afvalophaling. Deze persoon zou fungeren als brug tussen de burgers en de overheidsinstanties en kan beslissingen nemen en gezag uitoefenen met betrekking tot specifieke, vastgestelde budgetten om te bepalen wat er moet gebeuren [Power, 2004]. Aangezien het hoge verloop onder de bevolking – en bijgevolg het gebrek aan verbondenheid en gevoel van thuishoren – een van de grootste problemen is waarmee deze wijk wordt geconfronteerd, zou de wijkmanager de moeilijke opdracht hebben om het toezicht op de situatie in de wijk op te voeren, de communicatie met de plaatselijke bevolking te verbeteren, problemen te onderzoeken en onderling afgestemde oplossingen voor te stellen. Hij of zij zou de betrokkenheid en deelname van de gebruikers in het afvalbeheer moeten vergroten en tegelijk moeten helpen om de reinigingsdienst (regelmaat, methode, enz.) aan te passen aan de behoeften en relevante bevindingen door te geven aan hoger geplaatste besluitvormers. Met deze maatregelen wordt rekening gehouden in de literatuur over de werking van het systeem ondanks ruimtelijke beperkingen [Hastings, 2007].
- 38 Deze optie vraagt ook meer betrokkenheid van het lokale bestuur om de situatie te veranderen en zorg te dragen voor de stedelijke gemeenschappen. Het is mogelijk niet voldoende om uitsluitend te focussen op enkele meer problematische gebieden, zoals de Bergensesteenweg, om een einde te maken aan dit probleem op wijkniveau, met het risico dat de geleverde inspanningen op specifieke locaties worden ondermijnd. Niettemin vergen beide oplossingen, of er nu tastbare of niet-tastbare maatregelen bij te pas komen, uiteindelijk meer inspanningen van de openbare actoren (en meer onderlinge dialoog) om het economische, sociale, politieke en culturele potentieel van de wijk te benutten, in combinatie met de actieve deelname en responsabilisering van de plaatselijke bevolking. Het geval Kuregem bevestigt de huidige grenzen van de afvalophaling en straatreiniging in Brussel. De mogelijke oplossingen die in dit artikel aan bod kwamen, benadrukken de nood aan een hervorming van het afvalbeheer in

Brussel, die gericht is op een grotere betrokkenheid ter plaatse. En dat gaat uiteraard gepaard met meer investeringen in personeel, opleiding en onderzoek. Deze uitdaging zou deel moeten uitmaken van de Brusselse politieke agenda voor een efficiëntere en eerlijkere afvalophaling ondanks de diverse stadsgeografie.

Het artikel is het resultaat van de inspanningen en gesprekken met meerdere collega's, die in geen geval verantwoordelijk zijn voor de inhoud. Ik wil vooral de leden bedanken van het team waarmee ik heb samengewerkt: Cataline Sénéchal van Inter-Environnement Bruxelles en Vital Marage en Hazem Yabroudi van de gemeente Anderlecht (Cel Interculturele Betrekkingen en Nieuwkomers). Ik wil ook alle respondenten bedanken voor hun tijd en om hun kennis te delen: het hoofd van de afdeling Afval van de gemeente Anderlecht, het hoofd van de afdeling Betrekkingen met Plaatselijke Besturen van Net Brussel, de experte van Group One en de winkeliers in de Bergensesteenweg.

BIBLIOGRAPHIE

BISA | BRUSSELS INSTITUUT VOOR STATISTIEK EN ANALYSE, z.d. *Aandeel ontevreden huishoudens over de netheid in de directe omgeving van hun woning*. Beschikbaar op: <https://wijkmonitoring.brussels/indicators/analysis/aandeel-ontevreden-huishoudens-over-de-netheid-in-de-directe-omgeving-van-hun-woning/>

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, 2012. *Netheidsplan 2012 – 2017 - Keep Brussels Beautiful*

BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING, Kabinet van minister Alain Maron, 2020. Een modern agentschap Net Brussel om de uitdagingen van de 21^e eeuw aan te gaan. In: Persdossier, 23 juni 2020. Beschikbaar op: <https://maron-trachte.brussels/nl/2020/06/23/een-modern-agentschap-net-brussel-om-de-uitdagingen-van-de-21e-eeuw-aan-te-gaan/>, [geraadpleegd op 12/10/2020]

BULKELEY, H. en GREGSON, N., 2009. Crossing the Threshold: Municipal Waste Policy and Household Waste Generation. In: *Environment and Planning A: Economy and Space*, 41(4), 929–945. DOI: <https://doi.org/10.1068/a40261>

CHABROL, M. en ROZENHOLC, C., 2015. Rester au centre-ville: Ce(ux) qui résiste(nt) à la gentrification. In: *Uzance*, 4, 4–15.

DEFFET, É., 2018. Nous avons l'impression de vivre constamment dans les poubelles. In: *Le Soir Plus*. Beschikbaar op: <https://www.lesoir.be/149729/article/2018-04-06/nous-avonsl'impression-de-vivre-constamment-dans-les-poubelles>.

DESSOUROUX, C., SÉNÉCHAL, C., BORTOLOTTI, A., DOBRE, C., MARAGE, V. en MUSEUX, B., 2021. *Cureghem : carnet de terrain. Cartes et récits à l'usage de la participation*. Syncity/Université libre de Bruxelles, 93 p.

DUFFY, B., 2000. Satisfaction and expectations: Attitudes to public services in deprived areas. LSE STICERD Research Paper Nr. CASE045.

EZEUDU, O. B., ORAELOSI, T. C., AGUNWAMBA, J. C. en UGOCHUKWU, U. C., 2021. Co-production in solid waste management: analyses of emerging cases and implications for circular economy in

- Nigeria. In: *Environmental Science and Pollution Research*.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-021-14471-8>
- GLAD, W., 2018. Spaces for waste: Everyday recycling and sociospatial relationships. In: *Scottish Geographical Journal*, 134(3-4), 141-157.
DOI: <https://doi.org/10.1080/14702541.2018.1500634>
- GRIPPA, T., MARISSAL, P., MAY, X., WERTZ, I. en LOOPMANS, M., 2015. Analyse dynamique des quartiers en difficulté dans les régions urbaines belges. In: *SPP IS / Politique des Grandes Villes*.
DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.3650.4568>
- GODART, P., STRALE, M., 2019. Gérer les déchets des commerces dans un quartier urbain dense : regards sur une logistique méconnue. In: *Géomarketing*. Beschikbaar op: <https://geomarketing.hypotheses.org/1379>.
- GUTBERLET, J., 2013. More inclusive and cleaner cities with waste management co-production: Insights from participatory epistemologies and methods. In: *Habitat International*, 46, 234-243.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.habitatint.2014.10.004>
- HARVEY, D., 2009. *Social Justice and the City*. University of Georgia Press.
- HASTINGS, A., 2007. Territorial Justice and Neighbourhood Environmental Services: A Comparison of Provision to Deprived and Better-off Neighbourhoods in the UK. In: *Environment and Planning C: Government and Policy*, 25(6), 896-917.
DOI: <https://doi.org/10.1068/c0657>
- HASTINGS, A., 2009. Neighbourhood Environmental Services and Neighbourhood 'Effects': Exploring the Role of Urban Services in Intensifying Neighbourhood Problems. In: *Housing Studies*, 24(4), 503-524.
DOI: <https://doi.org/10.1080/02673030902938389>
- HASTINGS, A., BAILEY, N., BRAMLEY, G., CROUDACE, R. en WATKINS, D., 2009. *Street cleanliness in deprived and better-off neighbourhoods. A clean sweep?* University of Glasgow. Beschikbaar op: <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/neighbourhood-street-cleanliness-full.pdf>
- HELLWIG, C., HÄGGBLÖM-KRONLÖF, G., BOLTON, K. en ROUSTA, K., 2019. Household Waste Sorting and Engagement in Everyday Life Occupations After Migration—A Scoping Review. In: *Sustainability*, 11(17), 4701.
DOI: <https://doi.org/10.3390/su11174701>
- JOSHI, A. en MOORE, M., 2004. Institutionalised Co-production: Unorthodox Public Service Delivery in Challenging Environments. In: *The Journal of Development Studies*, 40(4), 31-49.
DOI: [10.1080/00220380410001673184](https://doi.org/10.1080/00220380410001673184)
- KESTELOOT, C. en MEERT, H., 1999. Informal Spaces: The Geography of Informal Economic Activities in Brussels. In: *International Journal of Urban and Regional Research*, 23(2), 232-251.
DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-2427.00193>
- MACBRIDE, S., 2011. *Recycling Reconsidered: The Present Failure and Future Promise of Environmental Action in the United States*. MIT Press.
- MCFARLANE, C. en SILVER, J., 2017. Navigating the city: Dialectics of everyday urbanism. In: *Transactions of the Institute of British Geographers*, 42(3), 458-471.
DOI: <https://doi.org/10.1111/tran.12175>
- MINCKE, C., 2010. Onveiligheid en onveiligheidsgevoel in Brussel. In: *Brussels Studies* [Online], Algemene collectie, nr.39, [geraadpleegd op 1/09/2021]. Beschikbaar op: <https://>

journals.openedition.org/brussels/779

DOI: <https://doi.org/10.4000/brussels.779>

MISTIAEN, P., MEERT, H. en KESTELOOT, C., 1995. Polarisation socio-spatiale et stratégies de survie dans deux quartiers bruxellois. In: *Espace, populations, sociétés*, 13(3), 277–290.

DOI: <https://doi.org/10.3406/espos.1995.1703>

MITLIN, D., 2008. With and beyond the state – co-production as a route to political influence, power and transformation for grassroots organizations. *Environment and Urbanization*, 20(2), 339–360.

DOI: [10.1177/0956247808096117](https://doi.org/10.1177/0956247808096117).

NASSAUX, J.-P., 2012. Les aspects bruxellois de l'accord de réformes institutionnelles du 11 octobre 2011. In: *Courrier hebdomadaire du CRISP*, nr.2129-2130(4), 5–61.

ORBAN, A., TRENADO, C.S. en VANIN, F., 2021. Wie heeft baat bij de productieactiviteiten? Analyse van het geval Kuregem. In: *Brussels Studies* [Online]. Algemene collectie, nr.43.

Beschikbaar op: <https://journals.openedition.org/brussels/5356> [geraadpleegd op 15/09/2021]

DOI: <https://doi.org/10.4000/brussels.5356>

ORDOÑEZ, I., HARDER, R., NIKITAS, A. en RAHE, U., 2015 Waste sorting in apartments: integrating the perspective of the user. In: *Journal of Cleaner Production*, 106, 669–679.

DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.09.100>

OSTROM, E., 1996. Crossing the great divide: Coproduction, synergy and development. In: *World Development*, 24 (6), 1073–1087.

DOI: [10.1016/0305-750X\(96\)00023-X](https://doi.org/10.1016/0305-750X(96)00023-X).

PELLOW, D. N., 2002. *Garbage wars: The struggle for environmental justice in Chicago*. MIT Press.

POWER, A., 2004. *Neighbourhood management and the future of urban areas*. CASEpaper 77.

ROBINSON, G. M., GUILBERT, S., TUDOR, T., BARR, S. W., METCALFE A. en RILEY, M., 2013. Ethnicity, environmental behaviour and environmental justice: initial findings from research in a London borough. In: Crocker, R. and Lehmann, S. (Eds.), *Motivating Change, Sustainable design and behaviour in the built environment*, Routledge, pp.291–313.

SACCO, M., 2010. Kuregem: van afbraak naar herwaardering. In: *Brussels Studies* [Online], Algemene collectie, nr.43. Beschikbaar op: <https://journals.openedition.org/brussels/812> [geraadpleegd op 01/09/2021]

DOI: <https://doi.org/10.4000/brussels.812>

UN-HABITAT, 2010. *Solid Waste Management in the World's Cities: Water and Sanitation in the World's Cities 2010*. Earthscan.

VAN DER LINDEN, M., AUQUIER, L., HERMESSE, J. en GUILMIN, X., n.d.. Wood in Molenbeek: Méta-analyse d'un projet de recherche-action participative.

VAN HAMME, G., GRIPPA, T. en VAN CRIEKINGEN, M., 2016. Migratiebewegingen en dynamische processen in de Brusselse wijken. In: *Brussels Studies* [Online], Algemene collectie, nr.97.

Beschikbaar op: <https://journals.openedition.org/brussels/1337>

DOI: <https://doi.org/10.4000/brussels.1337>

VANDERMOTTEN, C., 2014. *Bruxelles, une lecture de la ville: De l'Europe des marchands à la capitale de l'Europe*. Editions de l'Université libre de Bruxelles.

WACQUANT, L., 2008. *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Polity

WHITAKER, G. P., 1980. Coproduction: Citizen Participation in Service Delivery. In: *Public Administration Review*, 40(3), 240-246. Beschikbaar op: <https://www.jstor.org/stable/975377>

YATMO, Y. A., ATMODIWIRJO, P. en PARAMITA, K. D., 2013. Whose Waste Is It Anyway? In: *Journal of Urban Design*, 18(4), 534-552.

DOI: <https://doi.org/10.1080/13574809.2013.824364>

NOTES

1. Tijdens ons veldonderzoek kwamen we een Romavrouw tegen, die uit vuilniszakken metaalresten verzamelde die ze tegen 8 euro per kilo kon verkopen..
2. Gebaseerd op de ervaring van ReReB – Resilient Retail for Brussels (Innoviris Co-create 2017-2020) en de diagnose door “Freight Trails, An action plan for goods transport serving the Stalingrad-Lemonnier neighborhood – Summary, April 2018” (beschikbaar op: https://urbact.eu/sites/default/files/media/brussels_freight_trails_iap_english_summary._an_action_plan_for_goods_transport_serving_the_stalingrad-lemonnier_neighbourhood_-_summary._april_2018.pdf [geraadpleegd op 19/02/2021]).

RÉSUMÉS

Het beeld en de perceptie van een stad zijn onlosmakelijk verbonden met de netheid van de stad. Overal ter wereld zijn arbeiderswijken waar het vuilnis zich in de straten opstapelt onderhevig aan stigmatisering en waardevermindering. Dat is ook het geval met Kuregem, een multi-etnische wijk in Brussel, waar de buurtbewoners vooral bezorgd zijn en klagen over het gebrek aan netheid en onderhoud van de openbare ruimte. Dit artikel onderzoekt de afvalophaling in Brussel, met bijzondere aandacht voor één welbepaalde winkelstraat in Kuregem, waar heel wat etnische restaurants, cafés en groentewinkels gevestigd zijn en waar de ophoping van vuilnis dus grotendeels toe te schrijven is aan de bruisende commerciële activiteit. Op basis van veldonderzoek, interviews en workshops met lokale belanghebbenden, die plaatsvonden in het kader van een transdisciplinair onderzoeksproject, wil dit artikel enerzijds meer inzicht verschaffen in het afvalprobleem in Kuregem en anderzijds de voorstellen toelichten die werden geformuleerd in de zoektocht naar een oplossing voor dit probleem.

L'image d'une ville et la façon dont elle est perçue sont intrinsèquement liées à sa propreté. Partout dans le monde, les quartiers populaires où les détritiques s'entassent dans les rues sont stigmatisés et dévalorisés. Tel est le cas à Cureghem, un quartier multiethnique de Bruxelles (Belgique), où le manque de propreté et d'entretien de l'espace public constitue l'un des principaux sujets de préoccupation et griefs exprimés par les habitants. Le présent document porte sur le service de collecte des déchets à Bruxelles, et plus particulièrement dans une rue commerçante de Cureghem qui compte une multitude de restaurants ethniques, de bars et de magasins de primeurs, et où l'accumulation de déchets est en grande partie imputable au dynamisme de l'activité commerciale. S'appuyant sur un travail de terrain ainsi que sur des entretiens et ateliers avec des acteurs locaux, réalisés dans le cadre d'un projet de recherche

transdisciplinaire, l'étude vise à mettre en lumière le problème des déchets à Cureghem et les propositions qui se font jour dans la recherche d'une solution.

The image and perception of a city are intrinsically tied to its cleanliness. Everywhere in the world, working-class neighbourhoods with rubbish piling up in the streets are subject to stigma and devaluation. This is the case in Cureghem, a multi-ethnic district of Brussels, Belgium, where the lack of cleanliness and maintenance of the public space are among the main concerns and complaints expressed by inhabitants. This paper examines the rubbish collection service in Brussels, focusing in particular on a shopping street in Cureghem with an abundance of ethnic restaurants, bars and greengrocers, where rubbish accumulation is largely attributed to the vibrant commercial activity. Based on fieldwork, interviews and workshops with local stakeholders conducted in the framework of a transdisciplinary research project, it aims to shed light on the rubbish problem in Cureghem and the proposals which emerge in the search for a solution.

INDEX

Thèmes : 7. aménagement du territoire – logement – mobilité

Keywords : Cureghem, public action, regional policy, social inequalities

Trefwoorden : Kuregem, overheidsoptreden, gewestelijk beleid, sociale ongelijkheden

Mots-clés : Cureghem, action publique, politique regional, inégalités sociales

Financement : <http://dx.doi.org/10.13039/501100004744>

AUTEURS

ANDREA BORTOLOTTI

Andrea Bortolotti is architect en behaalde aan de Université libre de Bruxelles een doctoraat in de stedenbouw. Als onderzoeker aan de Laboratory on Urbanism, Infrastructures and Ecologies (LoUISE) van de faculteit architectuur van de ULB verrichtte hij uitgebreid onderzoek naar stedelijk afval en recyclage in Brussel. Zijn werk werd gepubliceerd in tijdschriften als *OASE*, *Flux* en de *Society and Business Review*.